

Ministerieel besluit houdende bescherming als monument van Klooster met kloosterkapel, directeurswoning en kloostertuin van Mariazusters van Franciscus te Waasmunster

DE VLAAMSE MINISTER VAN BESTUURSZAKEN, BINNENLANDS BESTUUR,
INBURGERING, TOERISME EN VLAAMSE RAND

Gelet op de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, gewijzigd bij bijzondere wet van 8 augustus 1988, inzonderheid artikel 6, § 1, I, 7;

Gelet op het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten, gewijzigd bij de decreten van 18 december 1992, 22 februari 1995, 22 december 1995, 8 december 1998, 18 mei 1999, 7 december 2001, 21 november 2003, 30 april 2004, 10 maart 2006 en 27 maart 2009;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 2009 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, gewijzigd bij de besluiten van de Vlaamse Regering van 24 juli 2009, 4 december 2009, 6 juli 2010, 7 juli 2010, 24 september 2010, 19 november 2010, 13 mei 2011, 10 juni 2011, 9 september 2011 en 14 oktober 2011;

Gelet op het ministerieel besluit van 22 juli 2011 houdende vaststelling van een ontwerp van lijst van als monument te beschermen Klooster met kloosterkapel, directeurswoning en kloostertuin van Mariazusters van Franciscus te Waasmunster;

Gelet op de behandeling van de uitgebrachte adviezen en ingediende bezwaren door Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen op datum van 3 mei 2012, zoals voorgelegd aan de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen;

Gelet op het advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen van 3 mei 2012,

BESLUIT:

Artikel 1. Wordt beschermd, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken zoals opgesomd in de lijst als bijlage bij dit besluit, overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 3 maart 1976 tot bescherming van monumenten en stads- en dorpsgezichten, gewijzigd bij de decreten van 18 december 1992, 22 februari 1995, 22 december 1995, 8 december 1998, 18 mei 1999, 7 december 2001, 21 november 2003, 30 april 2004, 10 maart 2006 en 27 maart 2009:

Wegens de historische en de artistieke waarde:

- als monument

klooster met kloosterkapel, directeurswoning en kloostertuin van Mariazusters van Franciscus, gelegen te

Waasmunster, Kerkstraat 14 en 20

bekend ten kadaster:

Waasmunster, 2e afdeling, sectie C, perceelnummers

1361A, 1361D, 1361E, 1361F, 1364T

zoals afgebakend op bijgevoegd plan

Art. 2. Het algemeen belang dat de bescherming verantwoordt, wordt door het gezamenlijk voorkomen en de onderlinge samenhang van de volgende intrinsieke waarden gemotiveerd:

Historische, in casu architectuurhistorische waarde:

Architectuurhistorisch is het gebedshuis van de Mariazusters van Franciscus een uiterst representatief en zeldzaam voorbeeld van een zeer kwalitatieve grote kloosterkapel in neobarokstijl van 1877 naar ontwerp van architect Modeste De Noyette met rijkelijk uitgewerkt interieur. Opgevat als een baksteenbouw, gemarkeerd door hoekpilasters, lisenen en halsgevel, contrasterend verrijkt met stucwerk in de omlopende architraaflijst, gekorniste kroonlijst op klossen en de geblokte vensteromlijstingen. De bouw van de grote kloosterkapel in 1877 maakte deel uit van uitbreidingen van het kloostercomplex die gepaard gingen met de bloei van de congregatie na de officiële erkenning van de orde. Binnen het gekende omvangrijke oeuvre van architect De Noyette, dat evenals de 19de-eeuwse kerken- en kapellenbouw gedomineerd wordt door ontwerpen in neogotische stijl, neemt deze kloosterkapel een bijzondere plaats in als unieke en kwalitatieve realisatie in neobarokstijl. Ondanks de uitzonderlijke stijlkeuze beantwoordt het ontwerp volledig aan de architectuurstijl en principes die bouwmeester De Noyette typeren: de aandacht voor kleurrijke afwerking en pittoreske bouwelementen, en een uitgepuurde stijleenheid tussen exterieur en interieur waarvan hij een grote voorstander was. De zusterkapel is exemplarisch voor een gebedshuis binnen een religieuze vrouwengemeenschap en vertoont de gebruikelijke typologie van éénbeukige kapel onder zadeldak met ritmerende vensterpartijen, markerende dakruiter en apsis. De fraai uitgewerkte dakruiter van de in binnenblok gelegen kloosterkapel markeert de religieuze bestemming van het complex in het straatbeeld.

De Nederlandse benedictijn architect Dom Hans van der Laan startte in 1978, in samenwerking met zijn neef Rik van der Laan, met het ontwerp voor de heropbouw van het klooster van de Mariazusters van Franciscus. Als theoreticus was architect Dom Hans van der Laan de inspirator van twee generaties architecten en andere ontwerpers van de "Bossche School". Door zijn publicaties en zijn veelzijdigheid als ontwerper kent zijn gedachtegoed en zijn vernieuwende architectuur een groeiende internationale wetenschappelijke waardering in architectuurmiddens. In 1978 verkreeg het klooster, voor de verbouwing werd aangevat, een vrijstaande houten klokkenstoel in de kloostertuin naar ontwerp van architect Hans van der Laan. Het grote kloostercomplex (1981-1985) in een uiterst sobere tijdloze baksteenarchitectuur met een universeel karakter, is uiterst representatief en zeldzaam als religieus bouwwerk van Dom Hans

van der Laan en behoort tot een oeuvre van internationaal niveau. Het klooster bezit immers een grote eigenheid en getuigt van een individuele aanpak. De oude kloosterkapel werd namelijk op een schitterende manier in de nieuwbouw geïntegreerd tot een uniek samenhangend en sterk herkenbaar architecturaal geheel met drie binnenhoven en een achterliggende kloostertuin. De authentieke kloosterarchitectuur en bijhorende directeurswoning zijn naar aanleg, concept, vormgeving en materiaalgebruik exemplarisch als concretisering van de architectuurtheorie en vernieuwende architectuurvisie van de ontwerper Dom Hans van der Laan. Ze getuigen van de toepassing van een ruimtelijke systematiek op basis van maatverhoudingen uitgaande van een grondmaat: de breedte van de wand. In de ruimtelijke compositie zijn zeer herkenbare aspecten van zijn architectuur aanwezig zoals zijn typerende trappenhuizen, de toepassing van pijlers en portieken die evenals de dispositie van muuropeningen in de juiste onderlinge verhouding tot elkaar in de wand en in de ruimte staan. Het klooster illustreert in een aantal nieuwigheden ook dat het werk van Hans van der Laan in de praktijk voortdurend in evolutie was.

Voor de afgestemde kleurkeuze van de typische sobere binnenafwerking (tegelvloeren, bakstenen wanden, deuren, houten tussenwanden en dito plafonds met eenvormige lichtarmatuur), overlegde Hans van der Laan zoals steeds met de Nederlandse kleurenspecialist Wim van Hooff.

Als componenten van een totaalontwerp werden de aanleg van binnentuinen en ruime achterliggende kloostertuin, na een aanzet van ontwerp door Hans van der Laan, uitgewerkt door de vooraanstaande Nederlandse tuin- en landschapsarchitect Pieter Buys, samen met B. Van der Vliet. Tuinkunsthistorisch is de kloostertuin exemplarisch voor de herkenbare invloed van de "Bossche School". Deze blijkt uit de sterke samenhang van het tuinontwerp met architectuur en omgeving evenals uit de eenvoud, afgestemde materialen en het toepassen van maatverhoudingen zoals in de aanleg van het Rozenlaantje en de Vijvertuin. Typerend zijn het gebruik van afgebakende open ruimtes, structurerende hagen en paden.

Historische, in casu cultuurhistorische waarde:

Het klooster met oudere kloosterkapel is cultuurhistorisch betekenisvol als belangrijke materiële getuige van de lange aanwezigheid van de zusterorde in de historische kern van Waasmunster, waarvan de ontstaansperiode als mariale congregatie tot de 18de eeuw teruggaat. Meer dan 200 jaar vervulde de gemeenschap van religieuze vrouwen een voorname caritatieve rol in Waasmunster. Door hun verzorgende taken binnen de zieken-, armen- en bejaardenzorg, en met de oprichting van scholen drukte de orde een belangrijke stempel op de ontwikkeling van de dorpsgemeenschap. De impact en betekenis van de geloofsgemeenschap oversteeg in de loop van de 19de eeuw de gemeente- en provinciegrenzen door de oprichting van tal van bijhuizen in Oost-Vlaanderen en Antwerpen vanuit dit moederklooster te Waasmunster. De oprichting van de kloosterkapel kaderde ook binnen de ruimere context en tijdsgeest van het katholieke reveil in de tweede helft van de 19de eeuw.

Het hedendaagse kloostercomplex getuigt van een specifieke huisvestingsvorm voor een samenleving volgens een monastiek leefpatroon. Het vertoont naar structuur en in de groepering van de functies rondom een gesloten pandhof met omlopende kloostergang, een zeer herkenbare aansluiting met de traditionele kloosterbouw in Europa, volgens een concept dat in de middeleeuwen zijn oorsprong vond. Ook als religieuze instelling illustreert het klooster de continuïteit van een lang doorlevend

cultuurhistorisch fenomeen. De tijdloze moderne kloosterbouw met passend geïntegreerde oudere kloosterkapel typeren het complex als een plaats voor bezinning en religiositeit en veruitwendigen de maatschappelijke identiteit en het gedachtegoed van de congregatie. Ook de bestaande devotieplaatsen (Lourdesgrot, tuinkapel, Rozenkranskapellen en kruisbeeld) uit de vroegere kloostertuin die in het nieuwe tuinconcept van Dom van der Laan hun plaats behielden, getuigen van een traditionele gebedscultuur.

Artistieke waarde:

Het uitgesproken neobarokke interieur van de kloosterkapel van de Mariazusters van Franciscus met rijkelijk gedecoreerde architecturale ornamentiek, getuigt van een hoge artistieke waarde. Door de gave toestand en zeldzaamheid binnen de 19de-eeuwse kerken en kapellenbouw in Oost-Vlaanderen alsook binnen het oeuvre van architect Modeste De Noyette, is het kloosterkapelinterieur interieurhistorisch van bijzondere betekenis. De binnenafwerking is exemplarisch voor de neobarok en verleent deze grote eenbeukige ruimte een intimistisch karakter aansluitend bij de initiële contemplatieve functie. De decoratief omlijste rondbogige vensters corresponderen met de buitenafwerking van de vensters en illustreren Modeste De Noyettes architecturale concept van eenheid van stijl voor ex- en interieur. Zijn visie op de overeenstemmende, ondersteunende en ondergeschikte positie van decoratieve interieurelementen en meubilair ten opzichte van de architectuur wordt ook in de binnenafwerking van de kloosterkapel gevisualiseerd. De gaaf bewaarde schildering van H. Hart van Jezus van 1880 door kunstschilder Nicaise De Keyser (Antwerpen), de geornamenteerde beeldnissen, de kruisweg van 1879 door Janssens (Nevele), het zeer verzorgde houtsnijwerk van (zij)portaal-, sacristiedeur en bidbanken, de zwart witte marmeren vloer, marmeren altaartreden en het wit marmeren hoofdaltaar (naar ontwerp van Lippens, Gentbrugge), vormen een kwalitatief stilistisch ensemble.

Het hedendaagse kloostercomplex in zijn sobere tijdloze bouwtrant is een sterke manifestatie van het artistieke talent van de benedictijn architect Dom Hans van der Laan. De neobarokke kloosterkapel werd op subtiele wijze binnen de pure functionele kloosterbouw geïntegreerd tot een evenwichtig geproportioneerde en unieke architecturale compositie. In deze tot de essentie herleide universele architectuur wordt een beleving van rustgevende coherentie, ingetogenheid en harmonie opgewekt. De expressiviteit ervan komt onder meer voort uit de ritmische gelaagdheid van het gebouw, de speling van het licht, de grote ruimtelijke samenhang en strakke rechtlijnigheid in de zuivere vormgeving. De eenheid van materialen en op elkaar afgestemde kleurafwerking ondersteunt de ornamentloze kwalitatieve architectonische eenheid. In een aantal kloosterruimten wordt de architectuur versterkt door de inrichting met uiterst eenvoudige en functionele houten meubelstukken met kunstzinnige vormgeving naar ontwerp van Hans van der Laan. De uitzonderlijke wanddecoratie met het gekleurde glas-in-loodraam met voorstelling van het "zonnelied van St. Franciscus" gesigineerd door H. Van de Perre in de entreehal bij de ingang van de kapel, is een uiting van hedendaagse glasraamkunst dat naar de zustercongregatie verwijst.

Art. 3. Met het oog op de bescherming zijn van toepassing:

De beschikkingen van het besluit van de Vlaamse Regering van 17 november 1993 tot bepaling van de algemene voorschriften inzake instandhouding en onderhoud van monumenten en stads- en dorpsgezichten, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse Regering van 23 juni 2006, 5 juni 2009 en 4 december 2009 en 10 juni 2011 (Belgisch Staatsblad 10 maart 1994, 22 augustus 2006, 18 september 2009, 11 januari 2010 en 2 augustus 2011).

Brussel,

12 JULI 2012

Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering,
Toerisme en Vlaamse Rand

Geert BOURGEOIS